

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE GİRİŞİNİN DİN BOYUTU

(SEMPOZYUM)

17 - 19 Eylül 2001

DÜZENLEYEN

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI İŞBİRLİĞİ
İLE
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

ANKARA - 2003

AVRUPA BİRLİĞİ VE ÇAĞDAŞ DİN ANLAYIŞI

Yrd. Doç. Dr. Talip KARAKAYA*

Yaşadığımız dünyada özellikle son yirmi yılda Doğu ve Batı Blokları arasında soğuk savaşın sona ermesiyle başta ekonomik, sosyal, kültürel ve dini boyutta büyük değişimler ve gelişmeler ortaya çıkmıştır. Yeni dünya görüşü, globalleşme, bölgesel işbirliği gibi oluşumları teknoloji, bilimsel gelişmeler izlemekte 21. yüzyılın insan profilini çizmektedirler. Başta Avrupa ülkeleri kendi aralarında birleşerek *Avrupa Topluluğu* dediğimiz oluşumu sağlamışlardır. Bu süreç Türkiye için de başlamış bulunduğundan başta ekonomik, sosyal, kültürel değişim ve düzenlemeleri beraberinde getirmektedir.

İnsanların evrensel bir hakkı olarak kabul edilen din ve vicdan özgürlüğü inkar edilemez bir fenomen olarak ele alınmalı ve öyle değerlendirilmelidir. Günümüzde dine en önemli olgu olarak bakılmakta ve kabul edilmektedir. Başta Amerika ve Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere buna ayrı bir değer vermekte ve değerlendirilmektedirler. Dolayısıyla Türkiye, Avrupa Topluluğu ülkeleriyle yakınlaşma ve entegrasyon sürecine girdiğinden din eğitimi ve öğretimini yeniden düzenlemek ve gözden geçirmek zorundadır. Bu bağlamda konumuzu birkaç bölüm halinde ortaya koymamız ve değerlendirmemiz gerekiyor.

A- Din Eğitimi ve Öğretiminin Önemi

İnsanlık tarihine baktığımızda dinin ulusların yaşamlarında önemini sürekli koruyan kurumların en önünde yer aldığını görürüz. Bu realite tarihin her döneminde ve her zaman geçerliliğini korumuştur.

Çağdaş eğitimin amacı toplumun ilerlemesine katkıda bulunan bireyler yetiştirmektir. İnsanın davranışlarını ve kendini eğitim sürecinden geçirmeden toplumsal, ekonomik ve siyasal gelişmeyi, sağlıklı kalkınmayı başarması zordur ve güçtür. Bu genel eğitimi için olduğu gibi din eğitimi ve öğretimi için de aynıdır.

Günümüzde din, fert olarak insan kimliğinin en önemli bir parçası, özellikle Batıda modern toplumun varoluşunun vazgeçilmez bir unsuru olarak görülmekte ve ele alınmaktadır. Dolayısıyla dini bu bakımdan birkaç açıdan ele alabiliriz:

1- Uluslararası Antlaşmalarda Din Eğitimi ve Din Özgürlüğü

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde, uluslar arası sözleşmelerde ve Avrupa Konseyinin aldığı kararlarda insanların din ve vicdan özgürlüğüne sahip oldukları, kendi dini anlayışlarına uygun yaşamlarının ve ibadet etmelerinin engellenmeyeceği belirtilmiştir. Dolayısıyla *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*'nin 18. Maddesinde ve 3 Eylül 1953 tarihinden itibaren *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*

* S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, Isparta.

olarak yürürlüğe giren sözleşmenin 9. Maddesinde *Din özgürlüğü ile Dinin Öğretim Konusu Yapılması Hakkı* garanti altına alınmıştır. Diğer bir ifadeyle "herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğü vardır. Bu hak din veya inancı değiştirme, inancını tek başına ya da topluca açık veya özel olarak öğretme, uygulama, tören ve ibadet yoluyla açıklama özgürlüğünü içerir."¹

20 Mart 1952 tarihinde Paris'te bu sözleşmeye bir ilave yapılarak genel eğitim yanında ailelerin çocuklarıyla ilgili din eğitimi ve öğretimi hakkı da garanti altına alınmıştır. "Hiç kimsenin öğrenme hakkı engellenemez. Devlet, eğitim ve öğretim alanında üstlendiği görevleri yerine getirirken ana babalarının kendi dini ve felsefi inançlarına uygun bir eğitim ve öğretim sağlama hakkına saygı gösterir."²

Görüldüğü gibi Türkiye Cumhuriyeti gerek uluslar arası antlaşmalarda gerek İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde belirtilen din eğitim ve öğretimini anayasal düzeyde bir *Hak* olarak düzenlemektedir. Anayasal tercih, din eğitiminin bir özgürlükler konusu değil devlet tarafından yerine getirilmesi gereken bir sosyal hak olarak düzenlenmesi yönündedir. 1982 Anayasasına göre Anayasal düzenin bir parçası olarak belirtilen *Tevhid-i Tedrisat* kanunu genel eğitimin ve dolayısıyla din eğitiminin de devlet kontrolünde olduğunu belirtir. Çünkü din eğitimi bir hak olarak düzenleyen devletin bunu halkın ihtiyacını karşılayarak gerekli önlemleri alması, çağın gereksinimlerine uygun olarak en modern metotlarla yerine getirmesi gerekmektedir.

2- Sosyal Açıdan Din ve Önemi

Din müessesesinin en önemli fonksiyonlarından biri şüphesiz toplumun sosyal bütünleşmesini sağlaması ve bu sosyal yapıyı uyumlu bir organizasyon olarak ortaya koymasıdır. Dolayısıyla sosyal yapıyı oluşturan fertlerin başta bilgi, görgü, eğitim vs. alanlarda oluşturdukları uyum, bütünlük ve birlik burada önemli rol oynar. Bu etkinlik kendini "örf, adet, kültür, din vasıtasıyla fertte gösterir."³ Diğer bir ifadeyle toplumun kişileri etkilemesini inkar edemeyiz.

Ferdin doğumundan itibaren topluma uyumunda, sosyalleşme sürecinde dinin etkisi büyüktür. Bu bağlamda din, yerine başka bir şey ikame edilemeyecek kadar rakipsiz en önemli sosyal müessesedir. Diğer sosyal kurumların din kadar etkili olmadıkları, ferdin inanç sorununu karşılayamadıklarını görmekteyiz. Çünkü din ferdin sosyal hayatına ve sosyal ilişkilerine, özellikle fert vicdanında etkili ve kültür yapısını oluşturan unsurlardan biri olarak örf, gelenek ve görenek halinde yansımaktadır.

¹ *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* 3 Eylül 1953. Muzaffer SENCER, İnsan Hakları Ana Kuruluşlar ve Belgeler, TODAİE. Yay.

² N.Yaşar Aşikoğlu, *Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi*, T.D.V. Yay., Ankara, 1993, s. 24.

³ Peter L. Berger, *Dinin Sosyal Gerçekliği*, Çev. Ali Coşkun, İstanbul; İnsan Yayınları 1993, s. 29.

Sosyal yaşamın sağlıklı, uyumlu, birlik ve bütünlük içinde devamı bakımından o toplumun sahip olduğu kültür yapısının da sağlam ve sağlıklı bir bütünlük oluşturması gerekir. Bu kültür yapısını oluşturan unsurların hem yaygınlığı, hem de diğerleriyle bütünleşmesi ve çatışmaması lazımdır. Dil, tarih, vatan, ülkü gibi unsurların yanında yine bir kültür unsuru olarak dinin de sağlam ve sağlıklı olması önemlidir. Aynı inancı, düşünceyi ve anlayışı paylaşan fertlerin ilişkilerinde "bir uyum, bir ahenk ve bütünlük görülecektir."⁴

Çağımızın en önemli problemlerinin başında sosyal problemler gelmektedir. Günümüzde ferdi izole eden yaklaşım inkar edilemez olumsuzluklarını da bizzat tetikleyicisidir. İşte burada dine bir kez daha ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumda suç oranının düşük olması, toplumsal dayanışma ve işbirliğinin sağlanması, başkalarının haklarına ve özgürlüklerine saygılı insan, topluma ve devlete karşı sorumluluklarını yerine getiren vatandaş dinî terbiyenin verilmesiyle elde edilir. Kısaca "dinin alternatifi dindir."⁵

3- Ulusal Bütünleşmede Dinin Rolü

Ulusal ve toplumsal bütünleşmeyi sağlayan en önemli faktörlerden biri de şüphesiz dindir. Özellikle kendi tarihimiz bunun en canlı örnekleriyle doludur.

Toplumun düzenli, uyumlu bir şekilde varolması dinin ortaya koyduğu birlik, dayanışma ve hoşgörü sayesinde gerçekleşir.

Burada islamın "dinde zorlama yoktur" kuralı her çeşit taassupçuluğu, hoş görü-süzlüğü, düşmanlığı, aşırılığı çok açık şekilde yermekte buna paralel olarak da yardımlaşmayı, dayanışmayı ve kaynaşmayı önermektedir. Tarihi süreç içerisinde nasıl müslümanlar hıristiyan ve yahudilerle karşılıklı hoşgörü, anlayış ve birlikte yaşamayı başarmışlarsa bugün de Avrupa Birliği sürecinin başlaması tarihi hoşgörü-yü bir kez daha ortaya koyacaktır. Bunun örneklerini Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan vatandaşlarımızda görmekteyiz. Onlar dini vecibelerini, ibadetlerini Avrupa Birliği ülkelerinde rahatlıkla yerine getirebilmektedirler. Bu haklar uluslararası İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde de çok açık şekilde belirtilmiştir. Tarihi süreç içerisinde hoşgörüsüzlük, taassupçuluk pekçok savaşların kaynağı olduğundan artık bunun ne kadar acılara, kıyımlara ve yıkımlara yol açtığını hepimiz bilmekteyiz.

21. yüzyılın en büyük ve önemli ekonomik, sosyal ve kültürel yapılanması olan Avrupa Birliği yeniden yapılanmayı yalnız ekonomik alanda değil kültürel alanda da ortaya koymaktadır. Bu yapılanmanın en önemli ayağını din olgusu oluşturmakta, toplumun diğer kesimlerini rahatsız etmeden herkesin rahatlıkla kendi kültürünü ve dinini yaşayabileceği ifade edilmektedir. Bu bağlamda toplumsal özelliklerin,

⁴ Joachim Wach, *Din Sosyolojisi*, Çev. Ünver Günay, Kayseri: E.Ü. Yay. 1990, s. 43.

⁵ S.Hayri Bolay ve Mümtaz'er Türköne, *Din Eğitimi Raporu*, Ankara: D.V.Yay., 1995, s. 10.

kültürel mirasın ve inançların gelecek kuşaklara sağlam bir şekilde aktarılması gerekir. Dolayısıyla bu öğretim, eğitimin en modern metotlarıyla gerçekleştirilmelidir. Dünün klasik metotlarını günümüzün bilgisayarları, görsel ve işitsel araçları almıştır. Bilim ve teknolojinin gerisinde kalan toplumlar kültürel alanlarda da geri kalacaklar, bunun faturasını en ağır şekilde ödeyeceklerdir. Dolayısıyla ulusal birliğimizi ve kültürel mirasımızı korumak zorundayız.

4- Felsefi Boyutta Din Eğitimi

Felsefi boyutta din eğitiminden amaç felsefe ve eğitim ilişkisini belirlemek bu bağlamda din eğitiminin genel eğitimle olan bağıntısını ortaya koymaktır. Bu çerçevede konuyu bazı felsefi akımlar boyutunda ele almak gerekmektedir. Bunlar aynı zamanda günümüzde ortaya koyulan öğretim metotlarının da temelini ve özünü oluştururlar.

A- *İdealizme* göre bilgi a priori'dir⁶. Yani insan akılla bu bilgilere ulaşır. Bu kesin, doğru, mutlak bilgiler insan aklında önceden vardır. Tümdengelim metodunu kullanarak iç gözlem yapılmalıdır. Öğrenme, öğretme ve okul ilişkisi öğrencinin ilgilerini uyaracak şekilde olmalı ve düzenlenmelidir. Bu ekole göre öğrenci toplumsal, felsefi, tarihi, sanatı taklit ederek öğrenir. Bu yöntem kültürel mirasın aktarılmasında da kullanıldığından "aktarılabilecek kültürel değerler kişiyi evrensel gerçeğe yöneltmelidir"⁷ ilkesiyle de bağdaşmalıdır.

Kısaca idealizme göre din eğitimi öğretiminde öğretmenin şu özelliklere sahip olması gerekir:

a- Öğretmen kültürlü ve doğru bilgilere sahip olmalıdır. Diğer bir ifadeyle her yerde ve her zaman doğru ve evrensel değerlere göre davranmalıdır.

b- Öğrenciyle diyalog sağlamalı, ürkütücü, korkutucu ve nefret ettirici değil samimi olmalıdır.

c- Gerek eğitim ve öğretimiyle gerek tutum ve davranışlarıyla öğrenciye örnek olabilmeli onda öğrenme isteği uyandırmalıdır.

d- Öğretmen her evrensel doğrunun kültürel miras içinde yeniden doğmasına, gelişmesine ve meydana gelmesine yardım etmelidir.

e- Öğretmen sahasında yetişmiş uzman olmalı, mesleğini en iyi şekilde temsil etmelidir.

Bunlar idealist eğitimde öğretmenin özelliklerini ortaya koyan önemli kurallardan bazılarıdır.

B- *Realizme* göre bilgilerimiz a posteriori'dir. Diğer bir ifadeyle bilgi bilimsel yöntem ve duylulara dayanır, deney, gözlem, araştırma ve bilimsel yöntemi kabul eder.

⁶ Olivier Reboul *La philosophie de l'éducation*, 8.éd. Paris, P.U.F., 1989, p.6.

⁷ Veysel Sönmez, *Eğitim Felsefesi*, 2. Baskı, Ankara: Adım Yayıncılık, 1993, s. 82.

Bu akıma göre ölçütler doğa, toplum, insan ve gerçeğe uymalıdır.

Eğitimin hedefi insan aklını ve iradesini geliştirmek, içinde yaşadığı dünyanın gerçeklerine uyumu sağlamak, aklın kurallarını doğru ve etkili kullanmak, özgür ve sorumlu olmak, yaşamı hazırlamak ve entelektüel bakış açısını kazandırmaktır.

C- Çağımızın en önemli felsefi akımlarından biri olan varoluşçulukta-bilgi edinmenin yolu "sezgisel ve a posterioridir"⁸ Geçmiş ve gelecek olmadığından insan varoluşunu yaratan tek varlıktır. Aynı zamanda insan değerlerini kendi yaratır ve yaşama anlam verir. Yaşam insanla başladığından kendisine kendisinden başka yol gösterecek varlık yoktur. Özne ve nesne ayırımı yoktur bunlar birliktedir. İnsan ölümle yaşamın anlamına varır. Kısaca "insan yaptıklarından, ortaya koyduklarından başkası değildir".⁹

Varoluşçuluğa göre gerçek tek tek her insandır. Çünkü insan kendi kendini yarattığından varoluşu özden öncedir. Eğitim insanı sınır durumuna getirmede sürecektir. Dolayısıyla her insan kendi yaşantısını kendi seçmeli ve sonuçlarından kendi sorumlu olmalıdır. Varoluşçu felsefede öğrenci öğrenmeye karşı istekli, meraklı ve aktif olmalı, konuları özgürce seçebilmeli ve tartışabilmelidir. Kısaca bunları şöyle belirtebiliriz:

a- Varoluşçu eğitim anlayışında araç, gereç, konu ve kaynaklar çeşitli ve değişik olmalı bunlar öğrenciye her an sunulabilmelidir.

b- Varoluşçu felsefenin eğitim anlayışında öğrencinin yeteneğini geliştirmek için çok değişik ve çeşitli olanaklar sunulmalı, öğrenciye fırsat verilmelidir.

c- Varoluşçuluğa göre özel sorunların çözümünde başvurulabilecek çok sayıda uzmanlar bulunmalıdır.

d- Varoluşçu eğitimin amacı, insanı temele alıp, özne nesne ayırımı yapmadan, özgür seçme, eylemde bulunma ve yaptıklarından sorumlu olmayı sağlamaktır.

e- Öğretmen kesinlikle kendi değerlerini öğrenciye zorla benimsetmemelidir. Çünkü varoluşçuluğa göre bilgi kesin değil olasıdır.

D- Pragmatik Eğitim Anlayışı

Bu felsefi anlayışa göre insan değişen, kültürel ve toplumsal bir varlıktır. Bilgi a posteriori olduğundan bilimsel metotları içerir. Bu konuda özellikle sinama-yanılma yöntemine başvurulur.

Bu ekole göre eğitim bir yaşam olarak kabul edildiğinden konular, dersler öğretmen değil aksine öğrenci merkeze alınarak yapılmalıdır. Eğitimin amacı, öğrencide gizli olan yetenekleri açığa çıkarmak ve bunları geliştirmektir. Dolayısıyla öğrencinin yaratılışına değil özel kişiliğine önem verilir.

⁸ Jean-Paul Sartre, *L'existentialisme est un humanisme*, Paris: Nagel, 1946, s. 79,89,109,124.

⁹ *Ibid.*, s.22

ğer bir ifadeyle “ezbercilik değil, uygulama, bilimsel yöntem, deneme-yanılma önemlidir”¹⁰ Pragmatik eğitim ortamında öğretmen, anlatan, açıklayan değil tersine yol gösteren, yardım eden, rehberlik yapan, olanak tanıyan bir görev üstlenmelidir.

B- Avrupa ve Amerika'da Din Eğitimi

Özgürlükçü anayasal düzenler dini özgürlükler ile din eğitimi arasında olumlu bir paralellik kurmuşlardır. Diğer bir ifadeyle temel hak ve özgürlükler konusundaki liberal eğilimin din ve ibadet özgürlüğünde de kendini gösterdiği ve bu tutumun din eğitimi konusuna da yansıdığı görülmektedir. Bunlardan bazılarında dine yaklaşımlarını ve nasıl ele aldıklarını birlikte görelim.

1- Almanya

1960 yılları başlarından itibaren Almanya'ya giden Türk işçileriyle birlikte din eğitimi sahasında da ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla İslam Din Dersleri Almanya Anayasası'nın bazı maddelerinde din özgürlüğü ve din dersleriyle ilgili hükümleri içerir. Bunlardan bazıları şunlardır:

a- 3. Madde: “Hiç kimse cinsiyetinden, soyundan, ırkından, dilinden, memleketinden, doğum yerinden, inancından, dini veya politik görüşlerinden dolayı haksızlığa uğratılamaz veya imtiyaz sahibi olamaz.”¹¹

b- 4. Madde: “Kişi inanç hürriyeti, dini ve dünyevi fikir hürriyeti dokunulmazlığına sahiptir. Başkalarını rahatsız etmeyen dini ibadeti yapmak serbesttir.”¹²

c- 7. Madde: “Veliler çocuklarının din derslerine katılımını belirtme hakkında sahiptirler. Din dersi mezhepler üstü okullar hariç kamu okullarında düzenli bir dertir. Devletin denetim hakkı saklı kalmak kaydıyla din dersi, dini cemaatlerin prensipleriyle mutabık bir biçimde verilir. Hiçbir öğretmen kendi iradesi dışında din dersi vermekle yükümlü tutulamaz.”¹³ Dolayısıyla bu maddeler yalnız hıristiyanlığı değil diğer dinleri de kapsamaktadır.

Almanya'da İslam Din Dersleriyle ilgili Almanya Eyaletleri Kültür Bakanlarının ortak komisyonlarınca hazırlanan bazı modeller bulunur. Bunlardan bazıları şunlardır:

a- 1. Model: İslam Din Derslerinin okul programı dışında verilmesidir. Yetkili kişilerce normal ders saatlerinin dışında uygulanır.

b- 2. Model: Türk Konsolosluklarının veya diplomatik temsilciliklerinin sorumluluğu altında Anadili geliştirme dersleriyle birlikte verilen din dersleridir.

¹⁰ Veysel Sönmez, *Eğitim Felsefi*, 2. Baskı, Ankara: Adım Yayıncılık, 1993, s. 111.

¹¹ N. Yaşar Aşıkoğlu, *Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi*, Ankara: D.V. Yay, 1993, ss. 27-28.

¹² N.Yaşar Aşıkoğlu, a.g.e., s. 37.

¹³ N.Yaşar Aşıkoğlu, a.g.e., s. 37.

c- 3. Model: Din dersi Alman eğitim kurumlarının sorumluluğu altında Anadili öğrenme ve tamamlama dersleriyle birlikte verilir.

d- 4. Model: Din Eğitimi Din Bilgisi ve Ahlak Dersi şeklinde verilir ve normal haftalık ders programı içinde yer alır. Bu program Alman ve yabancı öğretmenler tarafından Almanca verilir.

e- 5. Model: Normal haftalık ders programı kapsamında haftada iki saat olmak üzere Türk Eğitim programına göre ve Türk öğretmenlerce din dersi verilmesidir. Bu programda ders dili Türkçedir.

f- 6. Model: Alman din öğretimine uygun, islam esaslarına dayalı bir din öğretimidir. Haftada iki saat ve Almancadır."¹⁴

Bu modellerin uygulanmasında bazı problemler gerek Türk Hükümeti gerek Alman Hükümetince yapılan çalışmalarla en aza indirilmeye çalışılmaktadır.

2- Fransa: Dini eğitim konusunda Fransa'nın konumu Avrupa'da en ilginç örneği oluşturmaktadır. 1980 yılların başında iktidara gelen François Mitterand yönetiminde sosyalist iktidarın bu konuda kısıtlamaları fazla sürmemiş daha sonra gelen muhafazakar hükümetin başbakanı Edward Balladur'un Eğitim Bakanı tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Bugün Fransa'da halen yürürlükte bulunan ve 1958 tarihinde Charles de Gaulle tarafından kurulan Beşinci Cumhuriyet Anayasası'nın 2. Maddesine göre "Fransa laik bir cumhuriyettir. Vatandaşlara dinleri nedeniyle farklı muamele yapılamayacağı ve devletin tüm inançlara saygılı olduğu"¹⁵ vurgulanmaktadır.

Fransa'nın dine karşı bu tutumu resmi okullarda kilisenin kontrolünde verilen din derslerinin yanında velilerin istemeleri halinde daha ileri boyuta çıkarılmaktadır. Yine Fransa değişik dinlere mensup pek çok insanın yaşadığı, çalıştığı ve kendi inançlarını rahatça yaşadığı ülkelerin başında yer almaktadır.

3- Amerika Birleşik Devletleri

A.B. Devletleri Anayasası'na 1791 yılında getirilen Birinci Ek'te, Kongre'nin bir dinin kurulmasına ilişkin veya bir dinin gereklerinin serbestçe yerine getirilmesini yasaklayan kanun yapamayacağı vurgulanmıştır. Diğer taraftan Anayasa'nın VI. Maddesine göre federal ve federe düzeylerdeki yasama, yürütme ve yargı organlarındaki görevler için bir yeterlilik şartı olarak hiçbir dini ölçü kabul edilemez.

Kısaca ifade ettiğimiz bu kurallardan dinin devletin yetki alanı dışında kaldığı anlaşılmaktadır. Dinin gereklerinin serbestçe yerine getirilmesinin devletçe engellenmemesi kuralı da bunu tamamlamaktadır. Kısaca devlet bir yandan dine müdahale etmeyecek diğer taraftan da dini özgürlükleri güvence altına alacaktır. Dolayısıyla, "devletin dini gereklerin yerine getirilmesine ne olumlu ne de olumsuz an-

¹⁴ N.Yaşar Aşıkoğlu, *A.g.e.*, ss. 37-38.

¹⁵ S.Hayri Bolay ve Mümtazer Türköne, *Din Eğitimi Raporu*, Ankara: D.V.Yay., 1995, s. 54.

lamda karışmaması, din veya mezhepler, inanma veya inanmama konusunda hiçbir şekilde taraf olmaması ve hiçbir dini inanca engel olmamasıdır."¹⁶ Bugün bu kurallar çok açık şekilde AB Devletlerinde uygulanmaktadır.

4- İngiltere

Bu ülkede din eğitimi ve hizmetleri kilise tarafından yürütülmekte ve din dersleri resmi müfredatın da bir parçasını oluşturmaktadır. Fakat ebeveynler isterlerse çocuklarını bu programdan alma hakkına da sahiptirler.

İngiltere'de din eğitimiyle ilgili diğer bir özellik 1944 tarihli Eğitim Kanunu'nda yer almaktadır. Dolayısıyla hiç kimse dini görüşünden dolayı öğretmenlikten atılmayacağı gibi dini inancı olmayan birine de din eğitiminde görev verilemez. Kısaca "İngiltere'de kilise otoritesinin" güçlü olması bazen resmi okullarda bunu ortaya koyması dini geleneğin korunulması gerektiğini"¹⁷ vurgulamaktadır.

Görüldüğü gibi laiklik ilkesi doğrultusunda bu ülkelerde din eğitimi ve öğretimi yeni kanun ve düzenlemelerle koruma altına alınmıştır. Günün koşullarına göre bu yenilenmektedir.

Bu açıklamalar doğrultusunda şimdi Din Eğitim ve Öğretiminin özellikleri nelerdir, birlikte görelim:

C- Din Eğitimcisinin Özellikleri

Bunları bazı maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz.

1- Din öğreticisi, Dini eğitim ve öğretim yanında sosyal bilimler eğitimine de sahip olmalıdır. Çağdaş olmanın en belirgin kriterlerinden biri güncelliği yakından takip etmek ve çağdaş bilgilere sahip olmaktır. Dini metinlerin çoğunu çağdaş bilgiler ışığında açıklamak ve yorumlamak gerekiyor. Her şey bir değişim içinde olduğundan şüphesiz pek çok konu ve bilgi de güncelliğini yitirdiğinden yeni, çağdaş yorum ve bilgilere ihtiyaç vardır.

2- Din öğreticisi çağdaş olmalıdır. Hızla değişen dünyamızın bu gidişine mutlaka ayak uydurmalı, dini ilimleri modern metotlarla ve yorumlarla açıklamalıdır. Hatta bunun da ötesinde o yalnız bugünün değil yarının da yorumcusu olmalı, yarını bugünden yaşayabilmeli, yarının olaylarını şimdiden analiz edebilme gücüne, bilgisine ve vizyonuna sahip olabilmelidir.

3- Din öğreticisinin temel amaçlarından biri eleştirel düşünmek, uzmanlık alanının da araştırmalar yapmak, din bilgisi yanında diğer pozitif bilgiler elde etmek ve teknoloji konusunda belirli tecrübeye sahip olmaktır. Çağımızda herşey süratle de-

¹⁶ Alan Grant, *The American Political Process*, Fourthod, 1991, s. 156.

¹⁷ Yves Men'y, *Government and Politics in Western Europe*, Oxford University Press, 1990, s. 22. Ayrıca konuyla ilgili olarak bakınız:

John S. Shepherd, "Islam and Religious Education: A Non-Confessional Approach", *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri*, (8-10 Nisan 1988), Ankara, 1991.

Heinz Schmidt, *Leiffaden der Religionspädagogik*, Stuttgart, 1991, s. 169.

ğişmekte ve yenilenmektedir. Diğer bir ifadeyle hızlı bir bilgi bombardımanı altında bulunduğumuz dünyada teknolojiye ayak uydurmalı ve eğitimin en modern metotlarından istifade edilmelidir.

4- Din öğreticisi küreselleşme süreci karşısında ulusal değerlerle birlikte evrensel değerleri de kazandıracak bir işleve sahip olmalı bunu yaparken birleştirici, bütünleştirici ve uzlaştırıcı bir misyon üstlenmelidir.

D- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Nasıl Verilmeli

Din öğretimi, din kültürü ve ahlak bilgisinin daha etkin, çağdaş ve verimli bir şekilde sunulabilmesi ve başarının elde edilebilmesi için bazı kriterlere dikkat etmek gerekir. Bunları şöyle belirtebiliriz:

1- Din Öğreticisi modern metotlardan istifade etmelidir. Yani klasik, demode olmuş, öğrenciyi sıkan, usandıran vs. metotlardan mutlaka vazgeçilmelidir. Diğer bir ifadeyle din eğitimini sıkıcılıktan mutlaka kurtarmak gerekir. Bunu bizzat Hz. Peygamber bir hadisinde "kolaylaştırınız zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz korkutmayınız" diyerek en güzel şekilde ifade etmiştir.

2- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri "günlük hayatla bağdaştırılmalı, verilecek örnekler çağın gerçeklerine uymalı, konuların güncelliğine özen gösterilerek başta tekniğin verilerinden ve sosyal bilimlerden yararlanılmalıdır".¹⁸

3- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri "öğretmenin istediğinden çok öğrencinin istek duyduğu konular haline getirilmeli, öğrencilerin bir sonraki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini merakla beklemeleri amaç edinmelidir".¹⁹

4- Avrupa ülkelerine din görevlisi olarak gönderilecek olanların dini bilgiler yanında çok iyi pedagojik formasyona sahip olmaları, o ülkenin dilini iyi derecede bilmeleri yine o ülkenin sosyo-kültürel yapısını iyi tanımaları ve mesleklerini temsil gücüne sahip olmaları²⁰ gerekmektedir.

5- Gerek yurtiçi gerek yurtdışında olsun bu sahada yetişecek elemanlar "çağın ihtiyaçlarına yanıt verebilecek kapasitede olmalı ve bunun için gerek M.E.Bakanlığı gerek D.İ. Başkanlığınca oluşturulan hizmet içi eğitim-öğretimle"²¹ mesleki başarılarını artırmalıdır.

6- Konuların anlatımında geçen "kavram, terim, yabancı isimler açıklanmalı, ayetler, hadisler tarihi ve günlük olaylardan örnekler verilerek anlatılmalı zaman

¹⁸ Osman Cilacı, "İlahiyat Fakültelerindeki Uygulamaların Önemi Üzerine", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu* (21-23 Ekim 1987), Samsun, 1988, s. 32.

¹⁹ Osman Cilacı *a.g.e.*, s. 34.

²⁰ Ramazan Buyrukçu, *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Etme Gücü*, Ankara: T.DV, Yay., 1995, ss.119-120.

²¹ Ekrem Sarıncıoğlu, "Yüksek Din Eğitiminde Hedef ve Programlar", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu*, (21-23 Ekim 1987), Samsun, 1988, s. 209.

zaman soru-cevap metodu"²² kullanılarak kısa tartışmalarla öğrenciler derse çekilmelidir.

7- Eğitimle bağlantılı varsayımlar geliştiren, yorum yapabilmek için gerekli bilgileri zorlayan, sunduğu değişik deneyimler ve yaklaşımlarla eğitim alanında en doğru kararın verilmesine katkı sağlayan *karşılaştırmalı eğitimin* verilerinden de istifade edilmelidir.

8- Din eğitimi sahasında verimliliğin ve başarının elde edilmesi için yabancı dil eğitimi yanında "Arapça'nın da metodik ve disiplinli, sahasında yetişmiş en iyi elemanlarla İlahiyat Fakültelerinde verilmesi, dersanelerde öğrenci sayısının ideal rakamlarda tutulması ve derse karşı isteklerinin artırılması"²³ gerekmektedir.

9- Din eğitimi ve öğretimi sağlayan ilahiyat fakültesi mezunları daha dinamik, bilgili, sosyal konularda yetişmiş, İslam Dininin problemlerini bilimsel esaslara göre inceleyen, mesleğine bağlı, yaşayışında ve toplumla olan ilişkilerinde örnek kişiler olarak yetiştirilmelidirler. Çünkü onlar bu sahada söz sahibi olması gerektiğinden din bilgisini yalnız kendisi için değil başkalarını da bu konularda aydınlatacağından, diğer insanların elde etmesi gereken bilgilerden daha geniş bir bilgiye ulaşmayı amaçlamak zorundadırlar. Yine bu bağlamda hizmet yapacak mezunlar toplumla iyi bir diyalog kurabilmelidirler. İnsanları kendilerine bağlayıcı ve çekici yönlerinin bulunması, hoşgörülü olmaları gerekir. Özellikle din konusunda konuşmalarında *üslub'a* dikkat edilmeli, dini kullanmak isteyenlere asla müsaade edilmemelidir.

10- DİB.İ. Din Şurası Din Hizmetlerini geliştirme Komisyonunun Raporunda da belirtildiği gibi Diyanet İşleri Başkanlığı din hizmetlerini ve din öğretimini ilgilendiren konuları daha sağlıklı çözüme ulaştırabilmek için İlahiyat Fakülteleriyle birlikte hareket etmelidir. Dolayısıyla dini alanda yayınlanan kitap, dergi, gazete, broşür, basılı, sesli ve görüntülü her türlü eser titizlikle takip ve tetkik edilerek hatalar topluma duyurulmalı ve dikkatleri çekilmelidir. "Din lüzumlu bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkan yoktur. Milletimiz, din ve dil gibi kuvvetli iki üstünlüğe sahiptir. Bunları hiçbir kuvvet milletimizin kalp ve vicdanından çekip alamamıştır ve alamaz"²⁴ diyen M. Kemal Atatürk'ün de belirttiği milli birlik ve beraberliği içeren, özellikle yurtdışındaki yurttaşlarımıza yönelik, tarihini ve kültürünü öğreten, misyonerlerin faaliyetlerini önleyebilecek özel dini yayınlar yapılmalıdır.

Yukarıda ele aldığımız işte bu ve benzeri özellikler din eğitimi, öğretimi ve öğ-

²² Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, 2. Baskı, Ankara: TDV Yayını, 1991, ss. 274-275.

²³ Nasuhi Ünal Karaarslan, "Arapça Öğretimi Konusunda Esas Alınacak Hususlar", *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri*, 8-10 Nisan 1988, Ankara: D.İ.B. Yay., 1991, ss.152-154.

²⁴ İsmail Yakıt, *Atatürk ve Din*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, 1999, s. 17. Not: Atatürk'ün bu düşünceleriyle ilgili daha geniş bilgi için bakınız: Kocatürk, 193; Genel Kurmay, III, 452-453, 458-459, Söylev II, 66-67 (1992); Kocatürk, 197.

reticisinin sahip olması gereken kriterlerden bazılarıdır. Değişen dünyamızda bilimsel veriler, metotlar ve uygulamalar da yerlerini yenilerine bırakmaktadır. Avrupa Birliği oluşumu ekonomik, bölgesel işbirliği ve teknoloji kullanımında kendini nasıl ortaya koyabilmişse kültürel, sosyal ve din öğretimi sahasında da bunu gerçekleştirmek ve yeni bir süreç başlatmak zorundadır.

BİBLİYOGRAFYA

- Armaner, Neda ve Ökmen A. Zeki. *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodik Bilgiler*, İstanbul: M.E. Basımevi, 1960.
- Aşıkoğlu, N.Yaşar. *Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi*, Ankara, T.D.V. Yayınları, 1993.
- Başkurt, İrfan. *Federal Almanya'da Din Eğitimi*, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1995.
- Bayraklı, Bayraktar. *İslam'da Eğitim Batı Eğitim*, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., No: 36, 4. Baskı, İstanbul, 1989.
- Bilgin, Beyza. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara: Yeni Çizgi Yay., 1995.
- Bolay, S. Hayri ve Türköne, Mümtazer. *Din Eğitimi Raporu*, Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- Brademas, J. *The Politics of education*, London: University of Oklohoma Press, 1987.
- Buyrukçu, Ramazan. *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, Ankara: TDV Yayınları, 1995.
- Cilacı, Osman. "İlahiyat Fakültelerinde Uygulamanın Önemi Üzerine", *Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu* (21-23 Ekim 1987), Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Samsun 1988, ss.27-44.
- Cremin, L. *Traditions of American Education*, New York: Basic Books, 1977.
- Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, DİB Yay., Ankara, 1983.
- Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 6, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yay., 1999.
- Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri. 8-10 Nisan 1988, Ankara: DİB Yayınları, 1991.
- Erdoğan, İrfan. *Çağdaş Eğitim Sistemleri*, 3. Baskı, İstanbul: Sitem Yay., 1998.
- Ertürk, Selahattin. *Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Yelken-tepe Yayınları, 1972.
- Fidan, Nurettin ve Erden, Münire. *Eğitime Giriş*, İstanbul: Alkım Yayınları, 1998.
- Grant, Alan. *The American Political Process*, Fourthad, 1991.
- Güngör, Erol. "Din Eğitimi", *Dünden Bugünden: Tarih, Kültür, Milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken Yay., 1990.
- Gürsoy, Kenan. "Şahsiyet Eğitimi", *Yüzüncü Yıl Eğitim Fakültesi Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi*, (5-8 Ekim 1994) Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, 1995, ss.257-263.
- Holmes, Brain. *Comparative Education: Some Considerations of Method*, London:

- Ailen and Unwin Publication, 1981.
- Kandel, İ.L. *The New Era in Education*, Boston: Houghton Mifflin Company, 1955.
- Karaarslan, N.Ünal. "Arapça Öğretimi Konusunda Esas Alınacak Hususlar", *D.İ.B. Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri* (8-10 Nisan 1988), D.İ.B. Yayınları, Ankara, 1991, ss.151-156.
- Karakaya, Talip. *Çağdaş Felsefi Düşünceler*, Isparta: Fakülte Kitabevi, 2000. *Emmanuel Mounier, Critique de l'existentialisme*, Université de Paris-I/Panthéon, Paris, 1997 (Yayınlanmamış doktora tezi).
- Kneller, G., *Introduction to the philosophy of education*, John Wiley and Sons, 1964.
- L'imagination*, 8e éd., Paris: P.U.F., 1981.
- Lamand, Francis. *L'Islam en France*, Paris A. Michel, 1986.
- Öcal, Mustafa. *Din Eğitiminde Metotlar*, Ankara: T.D.V. Yayınları, 1991.
- Öner, Necati. "Niçin Din Öğretimi?", *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri*, 8-10 Nisan 1988, Ankara: T.D.İ.B. Yay., 1991, ss.23-26.
- Parmaksızoğlu, İsmet. *Türkiye'de Din Eğitimi*, Ankara: M.E. B. Yayını, 1966.
- Reboul, Olivier. *La philosophie de l'éducation*, 8.Ed., Paris: P.U.F., 1997.
- Richards, M.K., *Methology in education*, U.S.A.: Merrill Publishing Company, 1968.
- Sarıkoçlu, Ekrem. "Yüksek Din Eğitiminde Hedef ve Program", *Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu* (21-23 Ekim 1987), Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Samsun, 1988, ss. 208-216.
- Sartre, Jean-Paul. *L'existentialisme est un humanisme*, Paris: Ed. Nagel, 1946.
- Scheffler, I., *The Language of education*, Springfield, Charles C. Thomas, 1960.
- Schmitdt, Heinz. *Leiffaden der Religions padogojik*, Stuttgart, 1991.
- Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Ankara: T.D.V. Yayını, 1990.
- Sönmez, Veysel. *Eğitim Felsefesi*, 2. Baskı, Ankara: Adım Yayıncılık, 1993.
- Stevens, Anne. *The Government and Politik of France*, Macmillan, 1992.
- Şentürk, Habil. "İlahiyatçıların Eğitim-Öğretimle İlgili Genel Problemleri", *Yükseköğretimde Din Bilimleri Sempozyumu*, 21-23 Ekim 1987, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları, 1988.
- Tozlu, Necmettin. *Eğitim Felsefesi*, İstanbul: M.E. B. Yay., 1997.
- Türkiye I. Eğitim Felsefesi Kongresi. 5-8 Ekim 1994, Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yay., 1995.
- Türkoğlu, A. *Fransa, İsveç ve Romanya Eğitim Sistemleri*, Ankara: A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi Basımevi, 1985.

> Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Girişinin Din Boyutu Sempozyumu

Ülken, H. Ziya. *Eğitim Felsefesi*, İstanbul: M.E. Basımevi ,1967.

Yakıt, İsmail. *Atatürk ve Din*, Isparta:S.D.Ü. Yay., 1999. "Çağdaş Problemler ve İnanç Buhranına Karşı Dini Yayınlar", *I. Din Şurası*, 1-5 Kasım 1993, Ankara: D.I.B.Yay., 1995, ss.418-428.

Yavuz, Kerim. "İlköğretimde Din Eğitiminin Karşılaştığı Problemler", *Uluslararası Birinci İslam Araştırmaları Sempozyumu*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, ss. 249-262.

Yükseköğretimde Din Bilimleri Sempozyumu. 21-23 Ekim 1987, Samsun: Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., 1988.

4. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1999.

I. Din Şurası. 1-5 Kasım 1993, Ankara: DİB Yay., 1995.